

való ábrázolásával, amelynek ruházata és főként a fejfedője megegyezik Horvay szobrával.⁸ (A megtévesztő Tinódi-feliraton kívül ez lehetett a másik ok, amiért többször elmenve előtte, mégsem fogtunk gyanút korábban.) A szobrász jellegzetesen turáni, vagy mondjuk inkább úgy, magyaros jegyeket faragott. Zrínyiben a magyar sors és katonaszobornak kívánta megjeleníteni, amely reprezentatív helyről (Budai Vár) üzent volna a nemzeti társadalomnak. A baj ezzel nemcsak az, hogy felállítására az eredeti helyen nem került sor, sokkal inkább, hogy az üzenetnek nem sikerült adekvát művészi formát adni – mondjuk ki: Horvay Zrínyi szobra esztétikailag balul sikerült. A magyar katonaszobornak úgy terül el (mert tisztességes ülésnek nem lehet nevezni) egy párnázott zsöllyeszékben, mintha egy átmulatott éjszaka után lenne (felül hanyagul kigombolt mentéje is ezt sugallja), vagy mint ahogy napjainkban a fiatalok folynak el a metró ülésén. Nehéz elhinni róla, hogy a magyarság egyik legkiválóbb hadvezérét látjuk. A testtartásból és az ernyedten lehanyatló, írópennát tartó kézből hiányzik az erő, a dinamika, és ezt a szobor átlós szerkezete (jobbra néző fej, balra elnyúló láb) csak még jobban fölerősíti.

*

Horvay tehetségét kortársai közül többen megkérdőjelezték, a Parlament elé szánt, az 1848-as első felelős magyar kormány tagjait ábrázoló hatalmas szoborkompozícióját, amelyre a megbízatást 1908-ban pályázaton nyerte el Róna József előtt (igaz a kétszeres embernagyságú alakokból álló márványszobor leleplezésére csak 1927-ben került sor), komoly támadások érték. Lengyel Géza műkritikus a *Nyugat* 1908. évi egyik számában például ezt írta róla: „Horvai János sok rossz bálványt faragott már Kossuth Lajosról, soha nem ígért valami szívekbe markoló alkotást, de bizonyos, hogy még ő is tűrhetőbb, különb, lendületesebb, épebb valamit gondolt volna ki, ha nyíltan, őszintén megrendelike nála az emléket, ha nem nyűgözik le a pályázat ezer veszélyével, eshetőségével.

Még egy-két ilyen egekig csapkodó botrány és Magyarország alighanem végképp kigyógyul a pályázatok csalhatatlanságának babonájából. Nem példátlan ez a processzus. Az irodalom már átesett rajta. Avagy gondol-e még valaki mosolygás nélkül a hírhedt akadémiai pályázatokra?

Róna Józsefnek igaza volt, amikor ismerte a feladatot, tudva, hogy legjobb bírásaival művészi összeütközésbe nem kerülhet, a maga teljes erejét bizodalommal áldozta fel.

Azután jött egy kegyelmes miniszteri szó és a babért elviszi Horvai János, noha csupa félelem és csupa dadogás, amit ígér. Tessék megérteni: Róna József nem a Rodin nyelvén beszél, nem a legfrissebb márvány-formálók nyelvén. De a maga beszédét, minden fordulatát, minden szépségét kitűnően használja. Horvai azt sem tudja, mi a nyelve. A mintáját lehet nagyítani, lehet kicsinyíteni. Rónaé pontosan be van illesztve a térbe, aránybeli változtatást nem tűr. Horvai is rendezné az alakjait, ha értené a rendezés mesterségét... Horvai mintája mintha szándékosan titkolná a szerző minden plasztikai meggyőződését.”⁹

Horvay kormányfőtanácsos úr – merthogy az 1940-es években már az volt – intézményünkbe került Zrínyi szobra is ilyen. A magyar katonaszobornak emlékműve helyett egy megfáradt históriás, amelynek sorsa a *Tanú* c. filmből ismert narancséhoz hasonlatos: el-

lopják mielőtt szimbolikusan fölavatnák, még mielőtt megvalósulna, megszűnik az lenni, aminek lennie kellene.

Míndez általánosabb tanulságokat is hordoz. Nem csak a Lengyel Géza által említett, ma is ismerős pályázati visszasságokra, avagy arra kell gondolni, hogy Horvay benfentes (kormányfőtanácsos) lévén tehetségéhez képest túl nagy feladatokat kapott (mindkét Zrínyi-szobrot vele készítették el), hanem hogy az ilyesfajta túlideológizált, túl direkt propagandát kifejtő művészet esztétikai eredményeit tekintve eleve kudarcra van ítélve. Magasztos üzenet helyett tehát itt a Hadtörténeti udvarán marad számunkra a Bacsó Péter-i „magyar narancs” vigasza: „kicsi, savanyú, de a miénk.”

⁸ *Cennerné*: i. m. 104., 130. o. (D 1., D 66. tétel)

⁹ *Lengyel Géza*: *Harc a bálványok körül*. *Nyugat*, 1908. 8. szám